УДК 330.3:336.7

Корнилюк Роман Васильович
доктор економічних наук,
професор кафедри банківської справи та страхування
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Kornyliuk Roman
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Banking and Insurance Department
Kyiv National Economic Unisersity named after Vadym Hetman
ORCID: 0000-0002-4615-5468

DOI: 10.25313/2520-2294-2024-8-10294

ВЕЛИКИЙ БІЗНЕС УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ: ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ТОП 1000 КОМПАНІЙ

BIG BUSINESS IN UKRAINE UNDER A FULL-SCALE WAR: DEVELOPMENT DYNAMICS OF TOP 1000 COMPANIES

Анотація. *Вступ. В умовах триваючої війни та економічних викликів, які виникають внаслідок глобальних змін, дослідження структури великого бізнесу в Україні стає особливо актуальним. Аналіз даних про 1000 найбільших компаній вказує на значні зміни у галузевій та регіональній розподілах доходів, що свідчить про трансформацію економічного ландшафту. Постає необхідність детального вивчення впливу цих змін на стійкість економіки та ефективність державної політики в умовах нових реалій. У даній статті на базі агрегації фінансових індикаторів топ-компаній пропонується аналітичний огляд ключових тенденцій та викликів трансформації секторально-регіональної структури, які характеризують сучасний великий бізнес України.*

Мета. Метою дослідження є виявлення ключових ринкових та регіональних тенденцій розвитку топ 1000 компаній України в умовах повномасштабної війни, на основі яких стає можливим обґрунтоване даними формулювання рекомендацій для економічної політики, спрямованих на стабілізацію та розвиток ключових секторів економіки.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення щодо галузевої класифікації діяльності підприємств; 2) статистичні дані фінансової звітності та реєстраційні дані досліджуваних підприємств; 3) праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що у сфері аналізу ринків, регіоналістики та впливу системних шоків на економічний розвиток країни. В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: емпіричний аналіз статистичних даних – для вивчення та оцінки фінансових показників компаній, включаючи доходи та їх динаміку в різних секторах економіки та регіонах України; порівняльний аналіз – для виявлення змін у ренкінгу великих компаній та їхніх доходах у різні періоди, а також для порівняння регіональних тенденцій; системний підхід – для комплексного дослідження взаємозв'язків між різними секторами економіки та їхнього впливу на загальний стан великого бізнесу в Україні.

Результати. У науковій статті розкрито динаміку секторальної та регіональної структури великого бізнесу України. Результати емпіричного аналізу засвідчили, що протягом другого року повномасштабної війни в секторальній структурі першої тисячі компаній України відбулися певні суттєві зміни. Так, традиційні основні галузі української економіки – нафтогазовий сектор, енергетика, сільське господарство, металургія та IT – продемонстрували зниження своєї частки в загальному доході топ 1000 компаній, що вказує на несприятливі тенденції на ключових ринках. Водночас відносно вищі темпи зростання доходів було зафіксовано серед найбільших ритейлерів, гуртових постачальників, автодилерів, а також підприємств харчової промисловості та машинобудування. Додатково, до першої тисячі за рівнем доходів увійшли 6 нових компаній у сфері азартних ігор.

Найбільша концентрація зареєстрованих великих підприємств залишається в Києві, хоча частина їхніх активів функціонує в інших регіонах. Західні області, окрім Львівщини та частково Закарпаття, втратили частину позитивних ефектів від переміщення бізнесу, які спостерігалися на початку повномасштабного вторгнення. Водночас суттєве зростання доходів показують компанії з Києва, Київської, Вінницької, Житомирської та Харківської областей.

Перспективи. У подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на аналізі впливу структурних змін у галузевому розподілі великого бізнесу на загальну макрофінансову стійкість економіки України в умовах воєнного стану, а також удосконалити стратегічні підходи до секторальної та регіональної економічної політики під час відбудови.

Ключові слова: *економічний розвиток, великий бізнес, макрофінансова стабільність, ризик-орієнтоване управління, проєктне фінансування, аналіз ринків, регіональна економіка.*

Summary. *Introduction. In the context of the ongoing war and the economic challenges posed by global changes, the study of the structure of big business in Ukraine is becoming particularly relevant. An analysis of data on the 1000 largest companies reveals significant changes in the sectoral and regional distribution of revenues, indicating a transformation of the economic landscape. There is a need for a detailed study of the impact of these changes on the sustainability of the economy and the effectiveness of public policy in the new realities. This article, based on the aggregation of financial indicators of top companies, offers an analytical overview of the key trends and challenges of the transformation of the sectoral and regional structure that characterise the modern big business in Ukraine.*

Purpose. The aim of the study is to identify key market and regional trends in the development of the top 1000 companies in Ukraine in the context of a full-scale war, which will allow for the formulation of data-based recommendations for economic policy aimed at stabilising and developing key sectors of the economy.

Materials and methods. The research materials are: 1) regulatory and legal support for the sectoral classification of enterprises; 2) statistical data of financial statements and registration data of the studied enterprises; 3) works of domestic and foreign authors in the field of market analysis, regionalism and the impact of systemic shocks on the country's economic development. The following scientific methods were used in the course of the research: empirical analysis of statistical data – to study and assess the financial performance of companies, including revenues and their dynamics in different sectors of the economy and regions of Ukraine; comparative analysis – to identify changes in the ranking of large companies and their revenues in different periods, as well as to compare regional trends; systematic approach – for a comprehensive study of the interrelationships between different sectors of the economy and their impact on the overall state of large business in Ukraine.

Results. The article reveals the dynamics of the sectoral and regional structure of large business in Ukraine. The results of the empirical analysis show that during the second year of the full-scale war, certain significant changes took place in the sectoral structure of the first thousand companies in Ukraine. Thus, the traditional main sectors of the Ukrainian economy – oil and gas, energy, agriculture, metallurgy and IT – showed a decline in their share of the total revenue of the top 1,000 companies, indicating unfavourable trends in key markets. At the same time, relatively higher revenue growth rates were recorded among the largest retailers, wholesale suppliers, car dealers, as well as food and machinery companies. Additionally, 6 new companies in the gambling sector entered the top 1,000 by revenue.

The largest concentration of registered large enterprises remains in Kyiv, although some of their assets operate in other regions. The western regions, except for Lviv and part of Zakarpattia, have lost some of the positive effects of business relocation that were observed at the beginning of the full-scale invasion. At the same time, companies from Kyiv, Kyiv, Vinnytsia, Zhytomyr, and Kharkiv regions have shown significant revenue growth.

Discussion. In future research, it is proposed to focus on analysing the impact of structural changes in the sectoral distribution of large business on the overall macro-financial stability of Ukraine's economy under martial law, as well as to improve strategic approaches to sectoral and regional economic policy during reconstruction.

Key words: *economic development, big business, macrofinancial stability, risk-oriented management, project finance, market analysis, regional economy.*

Постановка проблеми. У контексті складних економічних та соціально-політичних умов, зумовлених повномасштабною війною, українська економіка демонструє стійкість та здатність до адаптації. Одним із ключових факторів економічної стабільності є діяльність найбільших компаній країни, чий внесок у загальні економічні показники є визначальним. У 2023 році тисяча найбільших підприємств України забезпечила 54% сукупного чистого доходу від реалізації продукції, що свідчить про зростання їх ролі у національній економіці. Ці компанії представляють різноманітні сектори, включаючи паливно-енергетичний комплекс, агропромисловість, IT-сферу, торгівлю та промисловість.

Попри загальне зміцнення позицій провідних підприємств, їх галузева структура зазнає змін: традиційно домінуючі сектори, такі як нафтогазова промисловість та енергетика, поступово скорочують свою частку у доходах, у той час, як сектори роздрібної торгівлі, харчової промисловості та машинобудування демонструють зростання. Важливі регіональні відмінності також впливають на динаміку доходів: понад половина підприємств зосереджена у столиці, тоді як інші ключові промислові регіони роблять вагомий внесок у формування загальних економічних показників. Постає необхідність аналізу цих процесів, котрий є важливим для розуміння ключових трендів розвитку української економіки та визначення пріоритетів для подальшого економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика функціонування бізнесу в умовах

російсько-української війни стала об'єктом численних досліджень сучасних науковців. Попри відносну новизну цієї теми, вона привертає все більше уваги дослідників. Це обумовлено необхідністю постійного пошуку методів адаптації бізнесу до умов війни та забезпечення його підтримки. Вагомий внесок у вивчення цієї проблеми зробили такі науковці як А. Длігач [1], М. Самойлюк [2], Т. Мурована [3], Б. Ватченко, Р. Шаранов [4] та інші. Методи аналізу наведених авторів варіюються від якісних досліджень на основі опитувань представників компаній з обчисленням Індексу активності бізнесу UBI [1] до кількісного моніторингу емпіричних часових рядів даних з різних сфер економіки [2], а також наукової систематизації нових знань та фактів про розвиток бізнесу, які породжує воєнний час [3; 4]. Також варто відзначити досить інформативні регулярні аналітичні звіти таких організацій як ЦЕС [2], ІЕД [5], Європейська бізнес-асоціація [6], Національний банк України [7], котрі поєднують у собі аналіз результатів анкетувань з дослідженням динаміки макрофінансових показників. Водночас спостерігається дефіцит наукових емпіричних робіт на основі макроекономічного, секторального та регіонального аналізу, що ґрунтуються на агрегації мікро-даних фінзвітності окремих компаній у рамках репрезентативних вибірок, що відкриває більш об'ємний та деталізований погляд на актуальні тренди розвитку бізнесу, зокрема великих та верхнього сегмента середніх підприємств. Дана стаття — один із перших кроків до закриття цієї прогалини у сфері знань про вплив війни на бізнес в Україні.

Метою статті є виявлення ключових ринкових та регіональних тенденцій розвитку топ 1000 компаній України в умовах повномасштабної війни, на основі яких стає можливим обґрунтоване даними формулювання рекомендацій для економічної політики, спрямованих на стабілізацію та розвиток ключових секторів економіки.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення щодо галузевої класифікації діяльності підприємств; 2) статистичні дані фінансової звітності та реєстраційні дані досліджуваних підприємств; 3) праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що у сфері аналізу ринків, регіоналістики та впливу системних шоків на економічний розвиток країни. В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: емпіричний аналіз статистичних даних — для вивчення та оцінки фінансових показників компаній, включаючи доходи та їх динаміку в різних секторах економіки та регіонах України; порівняльний аналіз — для виявлення змін у ренкінгу великих компаній та їхніх доходах у різні періоди, а також для порівняння регіональних тенденцій; системний підхід — для комплексного дослідження взаємозв'язків між різними секторами економіки та їхнього впливу на загальний стан великого бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу. За підсумками 2023 року сукупний чистий дохід тисячі найбільших українських підприємств склав близько 7,2 трильйона гривень, що на 19,4% перевищує показники попереднього року. Переважна частина цих компаній, як і в попередні періоди, належить до секторів паливно-енергетичного та аграрно-промислового комплексів, з основною концентрацією у столичному регіоні.

Під час дослідження здійснено агрегування показників чистого доходу від реалізації продукції першої тисячі найбільших українських компаній за галузевими, регіональними та віковими критеріями, а також проведено порівняння з результатами попередніх періодів. Як виявилось, роль першої тисячі підприємств у структурі національної економіки посилилась і наразі становить 54% від загального обсягу реалізованої продукції всіх компаній України, що на 2 відсоткових пункти перевищує показник 2022 року.

Секторальна структура великого бізнесу України. Тисяча найбільших компаній України охоплює різні галузі економіки. Найбільш численні сектори серед великого бізнесу — це харчова промисловість (139 компаній), нафтогазовий сектор (115 компаній), електроенергетика (104 компанії) та сільське господарство (97 компаній). Понад 50 компаній із топ 1000 за доходами функціонують у секторах оптової та роздрібної торгівлі, а також машинобудування (табл. 1).

За обсягом чистих доходів, перше місце в рейтингу 1000 найбільших компаній України належить нафтогазовому сектору з показником 1,2 трильйона грн, що становить 16,8% від загальних доходів. На другому місці — електроенергетика, з часткою 15,9%. Попри те, що ці два сектори залишаються провідними, їх частка суттєво зменшилась у 2023 році. Наступною за обсягом реалізованої продукції є роздрібна торгівля, частка якої зросла до 10,6% з попередніх 8,3%. Також значне зростання показала харчова промисловість (8,2%), яка обійшла сільське господарство (7,1%). Незважаючи на зниження частки металургії з 7% до 6,5%, вона зберігає шосте місце в рейтингу.

У другому ешелоні провідних секторів великого бізнесу України, що забезпечують від 1 до 6% доходів топ-1000 компаній, залишаються оптова торгівля, транспорт і логістика, тютюнова промисловість, торгівля автотранспортом, фармацевтична індустрія, машинобудування, хімічна промисловість, вугільний сектор та інформаційні технології (ІТ).

Варто зазначити, що частка сектора інформаційних технологій у доходах великого бізнесу вперше за багато років знизилась, з 1,3% до 1,1%. Це зниження корелює з іншими показниками, такими як стагнація експорту комп'ютерних послуг та скорочення кількості ІТ-працівників. Ця негативна тенденція заслуговує на підвищену увагу з боку розробників економічної політики, з огляду на нагальну потребу постіндустріальної модернізації економіки України, де все ще домінують сировинні галузі.

Таблиця 1

1000 найбільших компаній України у розрізі секторів економіки у 2023 р.

Сектор	Чистий дохід компаній, млрд. грн, 2023 рік	Сукупна частка компаній в доходах топ 1000, %, 2023 рік	Приріст частки сектору в доходах топ 1000, 2023, п.п.	Кількість компаній в топ 1000, 2023 рік
Нафтогазовий сектор	1203.7	16.8%	-4.2	115
Електроенергетика	1142.2	15.9%	-1.4	104
Роздрібна торгівля	761.5	10.6%	2.3	60
Харчова промисловість	589.7	8.2%	0.5	139
Сільське господарство	506.9	7.1%	-1.0	97
Металургія	464.0	6.5%	-0.5	48
Оптова торгівля	378.7	5.3%	1.2	70
Транспорт і логістика	286.9	4.0%	-0.2	31
Тютюнове виробництво	283.2	4.0%	0.9	17
Торгівля автотранспортом	221.2	3.1%	0.7	47
Фармацевтика	219.9	3.1%	0.2	34
Машинобудування	185.7	2.6%	0.9	52
Хімічна промисловість	173.8	2.4%	-0.3	44
Вугільна промисловість	113.9	1.6%	-0.2	9
Інформаційні технології	81.5	1.1%	-0.2	22
Фінанси	78.1	1.1%	0.5	10
Телекомунікації	75.7	1.1%	-0.2	7
Будівництво	68.6	1.0%	0.0	22
Деревообробно-паперова промисловість	61.8	0.9%	0.3	13
Нерудна промисловість	56.4	0.8%	0.2	18
Азартні ігри та лотереї	51.9	0.7%	0.7	7
Готельно-ресторанний бізнес	28.0	0.4%	0.1	5
Коксохімічна промисловість	26.5	0.4%	-0.8	2
Наукові дослідження	22.5	0.3%	-0.1	5
Архітектура та інжиніринг	22.5	0.3%	0.2	2
Операції з нерухомістю	16.7	0.2%	0.2	3
Легка промисловість	14.0	0.2%	0.1	6
Водопостачання та утилізація	7.7	0.1%	-0.1	3
Охорона здоров'я	6.2	0.1%	-0.1	3
Реклама і маркетинг	6.2	0.1%	0.1	3
Меблева промисловість	5.8	0.1%	0.0	2
Усього	**7161.3**	**100.0%**	**—**	**1000**

Джерело: розроблено автором на основі [8]

Динаміка структурних змін топ 1000 компаній. Порівняння складу тисячі найбільших компаній України у 2023 році з попереднім роком свідчить про зміну 23% учасників. Це означає, що 233 компанії вийшли з переліку найбільших, здебільшого через скорочення доходів, банкрутства або фізичні руйнування, а деякі підприємства не оприлюднили фінансові дані своєчасно. Загальні доходи компаній топ-1000 у 2023 році склали майже 7,2 трильйона гривень, що на 19,4% перевищує показники 2022 року (6 трильйонів гривень). Навіть із урахуванням інфляції у 5,1%, реальний приріст доходів свідчить про позитивну динаміку розвитку великого бізнесу.

Попри загальне зростання доходів, деякі сектори демонструють скорочення. Зокрема, нафтогазова промисловість показала падіння на 4,4%, коксохімія знизилася на 62%, сектор наукових досліджень — на 10,3%, водопостачання — на 22%, а охорона здоров'я — на 44%. У порівнянні з 2020 роком, зі списку вибули всі компанії медіасфери, що вказує на трансформацію сектору.

Таблиця 2

1000 найбільших компаній України у розрізі регіонів держреєстрації за підсумками 2023 р.

№	Регіон	Кількість компаній з топ 1000, 2023 рік	Чистий дохід компаній, млрд. грн, 2023 рік	Сукупна частка компаній в доходах топ 1000, %, 2023 рік
1	Київ	412	3 713.7	51.9%
2	Дніпропетровська обл.	98	875.7	12.2%
3	Київська обл.	68	461.8	6.4%
4	Львівська обл.	62	366.1	5.1%
5	Одеська обл.	42	225.9	3.2%
6	Запорізька обл.	25	181.2	2.5%
7	Полтавська обл.	38	163.9	2.3%
8	Черкаська обл.	32	146.9	2.1%
9	Волинська обл.	19	145.8	2.0%
10	Вінницька обл.	30	145.6	2.0%
11	Харківська обл.	31	143.5	2.0%
12	Житомирська обл.	15	80.3	1.1%
13	Донецька обл.	9	79.9	1.1%
14	Миколаївська обл.	10	61.4	0.9%
15	Хмельницька обл.	17	56.2	0.8%
16	Кіровоградська обл.	15	48.7	0.7%
17	Тернопільська обл.	13	46.4	0.6%
18	Івано-Франківська обл.	10	44.0	0.6%
19	Сумська обл.	13	43.3	0.6%
20	Рівненська обл.	13	36.4	0.5%
21	Закарпатська обл.	10	35.1	0.5%
22	Чернігівська обл.	8	32.3	0.5%
23	Чернівецька обл.	10	27.1	0.4%
	Усього	**1 000**	**7 161**	**100.0%**

Джерело: розроблено автором на основі [8]

Традиційні для української економіки сектори, такі як АПК, енергетика, металургія та IT, показали зростання у сукупних доходах, але зменшили свою відносну частку у доходах топ-1000. Найбільший спад спостерігається в електроенергетиці (–1,4 п.п. до 15,9%), сільському господарстві (–1 п.п.), металургії (–0,5 п.п.), а також у хімічній промисловості, транспорті, вугільній промисловості, IT та телекомунікаціях (по –0,2 п.п.). Це свідчить про негативні процеси на ключових ринках.

Найвищу динаміку зростання виторгу продемонстрували компанії, що займаються роздрібною та оптовою торгівлею, автодилерством, а також підприємства харчової промисловості та машинобудування. Лідерами зростання стали роздрібна торгівля (+2,3 п.п.), оптова торгівля (+1,2 п.п.), тютюнова галузь і машинобудування (+0,9 п.п.). Значний внесок також зробили нові учасники ринку, зокрема гемблінгові компанії, які вперше увійшли до списку топ-1000, згенерувавши 0,7% сукупних доходів на суму 51,9 млрд. грн. Ці зміни відбулися за активної участі державних регуляторів, які сприяли виведенню цього ринку з тіньової економіки. Харчова промисловість збільшила свою частку до 8,2%, що відображає стійкий ріст цього сектора.

Географічна концентрація найбільших компаній України. Місто Київ залишається основним місцем реєстрації для 412 компаній, що генерують майже 52% від загального доходу топ-1000 компаній. Великі підприємства, розташовані в промислових центрах Дніпропетровської, Київської, Львівської та Одеської областей, забезпечують ще 27% чистих доходів від реалізації продукції. Після п'яти провідних регіонів за доходами йдуть шість областей з часткою 2–2,5% кожна: Запорізька, Полтавська, Черкаська, Волинська, Вінницька та Харківська. Інші регіони України забезпечують менше ніж 1,1% від сукупного доходу першої тисячі компаній (табл. 2).

Серед досліджуваної вибірки найменша кількість великих компаній розташована у Чернігівській (8 компаній) та Донецькій областях (9 компаній). По 10 компаній представлені в Чернівецькій, Закарпатській, Івано-Франківській та Миколаївській областях. Водночас через наслідки війни та тимчасову окупацію, жодна компанія з Автономної Республіки

Крим, Луганської чи Херсонської областей не увійшла до переліку топ-1000.

Аналіз географічної структури розміщення великого бізнесу свідчить, що після значних змін, викликаних першим роком повномасштабної війни, у 2023–2024 роках відбувається стабілізація на новому рівні рівноваги. Великі промислові центри продовжують зберігати свої компанії, проте лише в тих регіонах, які розташовані на безпечній відстані від прифронтових зон. Водночас Запорізька, Донецька, Луганська та Херсонська області зазнали значного скорочення бізнес-активності через воєнні дії.

Регіональні тенденції розвитку великого бізнесу. Попри значні втрати великого бізнесу на Півдні та Сході країни, позитивним є той факт, що компанії з Дніпра, Харкова та Одеси зберігають свої позиції на бізнес-карті України настільки, наскільки це дозволяють сучасні умови.

У 2023 році регіональна структура доходів 1000 найбільших підприємств України зазнала менш значних змін порівняно з попередніми періодами. Столиця, місто Київ, показала найбільший приріст доходів крупного бізнесу, збільшивши загальні обсяги на 627 млрд. грн, що становить приріст на 20% і відповідне збільшення частки на 0,4 відсоткового пункта в загальних доходах топ-1000. Київська та Львівська області також демонструють суттєвий приріст чистих доходів на 104 млрд. грн (29%) та 92 млрд. грн (34%) відповідно, що сприяло зростанню їх часток у загальних доходах топ-1000 на 0,5 відсоткових пункта в кожному регіоні. Однак, інші західні області показали менші темпи зростання або навіть зниження доходів. Зокрема, у Волинській та Івано-Франківській областях було зафіксовано спад чистих доходів на 5,7% (–0,5 п.п.) та 15,7% (–0,3 п.п.) відповідно.

Найбільше скорочення частки доходів серед найбільших компаній спостерігалося у Запорізькій області, де доходи зменшилися на 13 млрд. грн, що відповідає зниженню на 0,7 відсоткового пункта. Також продовжувалося скорочення у Донецькій (–0,2 п.п.) та Одеській (–0,2 п.п.) областях. Попри складні умови, Харківська область демонструє стабільність і навіть зростання доходів, показавши приріст на 50 млрд. грн, що призвело до збільшення частки на 0,4 п.п. Окрім цього, позитивні зміни відзначені у Вінницькій (+0,3 п.п.) та Житомирській (+0,1 п.п.) областях, де великі підприємства посилили свою роль у загальних доходах топ-1000.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У складі 1000 найбільших компаній України переважають підприємства паливно-енергетичного комплексу, торгівлі та агропромислового сектору. Вагомий внесок у загальні доходи також зробили компанії металургії, транспорту, тютюнової та фармацевтичної галузей. Найбільша кількість підприємств залишається зареєстрованою в Києві, хоча частина активів може функціонувати в інших регіонах. Західні області, за винятком Львівщини та частково Закарпаття, втратили частину позитивних ефектів, які вони отримували на початку повномасштабного вторгнення через переміщення бізнесу. Водночас значне зростання доходів демонструють компанії з Києва, Київської, Вінницької, Житомирської та Харківської областей.

Негативний вплив війни у 2023 році відчули найбільші компанії нафтогазового комплексу, коксохімічної промисловості, водопостачання та охорони здоров'я. Хоча деякі сектори, як електроенергетика, сільське господарство, металургія, хімічна промисловість та IT, показали певне зростання виручки, їх частка у загальних доходах зменшилась. Натомість суттєве зростання доходів спостерігалося в галузях роздрібної та оптової торгівлі, харчовій промисловості, тютюновій індустрії, машинобудуванні, продажу автотранспорту, азартних іграх та лотереях.

З макроекономічної точки зору, зміщення бізнес-активності в бік B2C-сегментів роздрібних послуг та військових технологій пояснюється підвищеним споживчим попитом, зумовленим зростанням державних витрат на воєнні потреби. Дефіцит бюджету, який фінансується через зовнішні та внутрішні запозичення, підтримує цю динаміку. Проте подальші зміни в ринковій структурі економіки та збільшення імпорту потребують коригування економічної політики, щоб забезпечити стійкий розвиток традиційних експортоорієнтованих галузей.

У подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на аналізі впливу структурних змін у галузевому розподілі великого бізнесу на загальну макрофінансову стійкість економіки України в умовах воєнного стану. Окремо варто дослідити ефективність державних заходів із підтримки ключових експортних секторів, особливо в умовах їхнього поступового скорочення. Також доцільно вивчити значення виявленого зростання сектору споживчих послуг та індустрії мілітарних технологій для довгострокових економічних перспектив. Це надасть змогу покращити економічну політику, спрямувавши її на досягнення стійкості, відновлення та модернізації України.

Література

1. Длігач А. Як живе бізнес на третьому році війни. Результати досліджень. *Економічна правда.* 2024. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2024/06/20/715467/ (дата звернення: 31.08.2024).

2. Самойлюк М. Трекер економіки України під час війни. *Центр економічної стратегії.* 2024. URL: https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/ (дата звернення: 13.09.2024).

3. Мурована Т. О. Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. *Економіка та суспільство.* 2023. Вип. 47. doi: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49.

4. Ватченко Б. С., Шаранов Р. С. Антикризове управління підприємством під час війни. *Економічний простір.* 2022. № 182. С. 38–43. doi: https://doi.org/10.32782/2224-6282/182-5.

5. Нове Щомісячне опитування підприємств. Український бізнес під час війни. *Інститут економічних досліджень та політичних консультацій.* 2024. URL: http://www.ier.com.ua/ua/trade_facilitation/survey (дата звернення: 31.08.2024).

6. Європейська бізнес-асоціація. Бізнес в умовах війни. *NV-Бізнес.* 2022. URL: https://biz.nv.ua/ukr/economics/ukrajinskiy-biznes-pokrashchiv-ocinku-finansovoji-stiykosti-opituvannya-yeba-infografika-50262837.html (дата звернення: 31.08.2024).

7. Щомісячний макроекономічний та монетарний огляд: вересень 2024 року. *Національний банк України.* 2024. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/makroekonomichniy-ta-monetarniy-oglyad-veresen-2024-roku (дата звернення: 26.09.2024).

8. Корнилюк Р. В. Тисяча найбільших українських компаній за доходами у 2023 році. *YouControl*. 2023. URL: https://youcontrol.com.ua/data-research/tysiacha-naybilshykh-ukrayinskykh-kompaniy-za-dokhodamy-u-2023-rotsi/ (дата звернення: 31.08.2024).

References

1. Dligach, A. (2024). Yak zhyve biznes na tretomu rotsi viiny. Rezultaty doslidzhen [How business is doing in the third year of the war. Research results]. *Ekonomichna pravda*. 2024. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2024/06/20/715467/ [in Ukrainian].

2. Samoiliuk, M. (2024). Treker ekonomiky Ukrainy pid chas viiny [Tracker of Ukraine's economy during the war]. *Centre of Economic Strategy*. 2024. URL: https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/ [in Ukrainian].

3. Murovana, T. (2023). Vitchyzniane pidpryiemnytstvo v umovakh voiennoho stanu: osnovni tendentsii ta metody pidtrymky [Domestic entrepreneurship under the conditions of marital state: main trends and methods of support]. *Economy and Society*. Vol. 47. doi: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49 [in Ukrainian].

4. Vatchenko, B., & Sharanov, R. (2022). Antykryzove upravlinnia pidpryiemstvom pid chas viiny [Anti-crisis management of an enterprise during the war]. *Ekonomichnyi prostir*. Vol. 182. pp. 38–43. doi: https://doi.org/10.32782/2224-6282/182-5 [in Ukrainian].

5. IED (2024). Nove Shchomisiachne opytuvannia pidpryiemstv. Ukrainskyi biznes pid chas viiny [New Monthly Business Survey. Ukrainian business during the war]. URL: http://www.ier.com.ua/ua/trade_facilitation/survey [in Ukrainian].

6. European Business Association (2022). Biznes v umovakh viiny [Business under the war]. *NV-Biznes*. URL: https://biz.nv.ua/ukr/economics/ukrajinskiy-biznes-pokrashchiv-ocinku-finansovoji-stiykosti-opituvannya-yeba-infografika-50262837.html [in Ukrainian].

7. NBU (2024). Shchomisiachnyi makroekonomichnyi ta monetarnyi ohliad: veresen 2024 roku [Monthly macroeconomic and monetary review: September 2024]. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/makroekonomichniy-ta-monetarniy-oglyad-veresen-2024-roku [in Ukrainian].

8. Kornyliuk, R. (2024). Tysiacha naibilshykh ukrainskykh kompanii za dokhodamy u 2023 rotsi [One thousand largest Ukrainian companies by revenue in 2023]. *YouControl*. 2023. URL: https://youcontrol.com.ua/data-research/tysiacha-naybilshykh-ukrayinskykh-kompaniy-za-dokhodamy-u-2023-rotsi/ [in Ukrainian].